

МОТИВАЦИЯ ПРИ ДОБРОВОЛЦИ ЗА ПРОБАЦИЯ

Илиева Нели– ГД “ИН”, Сектор “Психологическа лаборатория”

В настоящата разработка ще бъдат изложени резултатите от изследването на мотивацията при доброволци за пробация по проект “Подбор, обучение и включване на доброволци в работата на Пробационен център – Русе”. По обстойно ще разгледаме целите, потребностите и в съответствие с това насочеността на мотивацията. Включването на доброволци в работата на експерименталния пробационен център в Русе представлява първата стъпка за натрупване на национален опит по привличане на гражданите в осъществяването на пробационна дейност. Мотивацията е важен диагностичен феномен при прогнозиране качеството на активността на доброволците и тяхната включеност.

The present report contains results from the research on motivation of volunteers for probation work – project “Staff recruitment, training and inclusion of volunteers for probation work in Probation service – Rouse”. The objects and needs should be discussed in details and related to them the purposes of motivation. The inclusion of volunteers in probation activities in experimental probation service in Rouse presents the first step for collecting of national experience for involving the members of state in probational activity. The motivation is important diagnostic phenomena when the quality of activity and inclusion of volunteers is prognosticated. In that sense for research group that phenomenon is interesting.

Бързите изменения, които настъпват в съвременното ни общество се характеризират с промяна в начина на живот, в мисленето, в организационните модели на работа и в идеите. Те от своя страна налагат промени в представата за света, ценностната система на обществото, нравствените норми. Съвременното изисква от нас да бъдем мобилни, да умеем ефективно да се справяме в бързо променящите се житейски ситуации. Съвременната личност е цялостна система с базисни характеристики, обезпечаващи рационалното ѝ вграждане в модерното общество, което е един огромен пъзел от сложни и изострящи се състояния и взаимодействия.

Всичко това не означава ли отчуждаване, край на приятелството, любовта, общността, чувството за отговорност и грижата за ближния? В този смисъл какво е доброволна дейност? Каква е водещата мотивация при доброволците? От какви потребности и цели е продиктувана? Може ли да се разглежда като напълно алтруистична или удовлетворява лични интереси; продиктувана е от желание за социална промяна и социална справедливост или е възможност за преодоляване на екзистенциална криза? Това са въпросите, които ще се опитаме да изясним.

Семантичните основи на думата “доброволно” показват свободен избор на дейност, която едно лице-доброволец, изцяло приема да осъществи. Доброволната дейност е изява на волята на отделната личност и нейните възможности свободно да изпълни действия, с които да подпомогне цялостното състояние на обществото.

Хората постоянно са въввлечени в една или друга дейност и осъществяват едно или друго поведение. За да се отговори на въпроса “защо” или “заради какво се изпълнява дадена дейност?” в психологията е въведен конструкта “мотивация”. Изучаването на мотивацията означава анализ на причините и факторите, които инициират и енергизират активността на човека, така също направляват, поддържат и водят към завършване на определен поведенчески акт. Обикновено мотивацията води до ръководено от цел поведение[2]. Да се установи смисълът /мотивът/ на дадена личност, означава да се установят съдържанието и разположението на нейните цели. Мотивираното поведение е резултат от действието на два фактора личностови и ситуационен. Под личностови фактори се разбират мотивационни диспозиции на личността /потребности, мотиви, нагласи, ценности/, а под ситуационни – външни, заобикалящи човека условия /поведението на другите хора, отношения, оценки, реакциите на обкръжаващите го, физически условия/. Следва да се отбележи, че когато се говори за външни фактори, то не се анализират преди всичко обективните параметри на средата, а оценките и интерпретацията на личностните контекстуални аспекти на поведението, т.е. субективното отражение на обективните

условия и значението, което им се придава. Човек постъпва в съответствие с това, как той оценява и интерпретира заобикалящата го действителност.

Според Маслоу [3] човекът е мотивиран да постигне лични цели и това придава значение и осмисленост на живота му. Той е “желаещо животно”, което рядко достига състояние на удовлетворение, винаги когато една потребност е задоволена на нейно място се появява друга, която насочва усилията и вниманието му. За да се проявят / да се осъзнаят и да започнат да мотивират/ потребностите от по-горните етажи, доминиращите потребности, разположени в основата на пирамидата трябва да бъдат повече или по-малко удовлетворени. Не е възможна появата на по-висши потребности, ако някоя от по-нисшите не е задоволена. Колкото по-високо стигне човек в тази йерархия, толкова повече индивидуалност, човешки качества и психично здраве демонстрира той.

В така представената йерархия от Маслоу [3], може да има изключения. Според него творческите личности могат да творят, независимо от социалното им положение и затруднения. Хора със силно изразена ценностна система и идеали не престават да ги отстояват дори най-ниско разположените им потребности /физиологичните/ да са незадоволени. Възможно е и някои да създадат своя собствена йерархия на потребности в зависимост от особеностите на характера. Потребностите се появяват и задоволяват постепенно. Възможно е да има едновременно частично удовлетворяване на една и частично неудовлетворяване на друга потребност.

“Потребностите на личността представляват най-дълбоката основа на проявите на човешката активност и дават най-важния тласък за разгръщане процеса на мотивация на поведението. Понятието “потребност” според /Дондов, 1978/ се използва най-вече в три значения:

1. За обозначаване на определен обект от външната среда, необходим за реализирането на нормалната жизнедейност на човека;
2. За описване състояние на психиката, отразяващо наличието на специфичен дефицит на вещества, информации и т.н.
3. За посочване на фундаменталните свойства на личността, трайно определящи нейното отношение към света.

Всяко от тези три значения на термина “потребност” изразява специфичен аспект от цялостната жизнена реалност, а трите заедно описват достатъчно изчерпателно връзките на човека и неговата среда.”[1]

Според Маслоу [3] средно статистическия човек удовлетворява своите потребности в следното съотношение:

- 85% физиологичните
- 70% безопасност и защита
- 50% любов и принадлежност
- 40% самоуважение
- 10% самоактуализация

Данните от проведеното изследване на мотивацията при доброволците за пробация индикират потребности от любов, принадлежност и самоуважение. Потребността от любов и принадлежност Маслоу [3] разглежда като стремеж да се установят отношения на привързаност с околните и загрижеността за тях /семейство, приятели и т.н./. През различните възрасти тази потребност има различни измерения.

Потребността от самоуважение според автора бива два вида:

Самоуважение, което включва елементите – компетентност, увереност, постижения, достойнство, независимост и свобода.

Уважение към другите, включва елементите – престиж, признание, репутация, статус, оценка и приемане.

Човек се чувства добре и удовлетворен, когато знае, че това, което прави се признава и оценява от тези, които са от значение за него. При удовлетворяване на тази потребност човек се чувства уверен, достоен и осъзнава факта, че е потребен на света. При

неудовлетворяване човек е изпълнен с чувство за непълноценност, безмисленост, слабост, пасивност и зависимост. Той е с ниска самооценка, неспособен да се справи с изискванията на живота. Самоуважението се гради на заслуженото уважение от страна на другите, но не изцяло. То възниква на базата на човешката действителна значимост, способности, постижения и автентичност.

Метод

Извадка. В изследването взеха участие 35 лица, от които 25 жени и 10 мъже. Възрастов диапазон на изследваните лица 23 - 60 г. Социален статус: пенсионери от МО и МОНТ, студенти, представители на свободните професии. Образователен ценз – завършено висше образование /бакалавър или магистър/ и студенти с незавършено висше образование, но като минимум записана 3 година обучение, т.е. трети семестър. Професионална принадлежност: социални работници, педагози, юристи, военни.

Използваният метод е психологическа експлорация [4]., при която един от блоковете въпроси се отнася за мотивацията. Техниките при провеждането ѝ са многопосочни и разнообразни. Тяхното приложение се осъществява динамично и комплексно.

Резултати и обсъждане

Първата основна задача на изследването е свързана с установяване на потребностите и целите за ангажиране с доброволческа дейност. За изследваните студенти по право преимуществени цели са трупането на социален опит, обезпечаващ в последствие професионален ръст. Това би удовлетворило потребност от постижения. При някои от тях успоредно с тази цел имаше и други приоритетни цели като: придобиване на умения за общуване и по-добро разбиране на проблемни хора /една от участничките има такава сестра, а другата - баща – алкохолик/. Според нас те индикират и потребност от принадлежност. Формулираната цел на един от участниците /преминал лечение след употреба на ПАВ/ - да бъде полезен, отчита потребност от принадлежност, стабилизиране на себеуважението и самооценката. Друг единичен случай е участник, който през юношеството е имал допирни точки с правонарушители, но е успял да се дистанцира и преосмисли. Той разглежда възможността да упражнява добоволческа дейност като предизвикателство към способностите си да се справи и да бъде полезен. В случая е налице потребност от повишаване на себеуважението и самооценката.

Другата по-голяма група изследвани лица са представителите на свободните професии. При тях бяха изведени разнородни цели: възможност за преодоляване на екзистенциална криза; предимство за последващо назначаване в пробационния център като служители; лично предизвикателство и самопроверка на възможностите; възможност за общуване с психолог. Изложените цели предполагат наличието на потребности от принадлежност, повишаване на себеуважението и самооценката, реализация и признание, по-добро себепознание .

Визираните цели от участниците в пенсионна възраст се отнасят за задоволяване на потребност от принадлежност и самоуважение: да се чувстват полезни и значими, да получат морално удовлетворение, в известна степен реабилитиране на социалния статус, начин да осмислят свободното си време .

Изводи

В посочения период на социална промяна /2005г./, свързана с пробацията, изследваните студенти по право регистрират делово-прагматична мотивация. Тя е

свързана с активност, насочена към бъдеща професионална успешност и конкурентност. Индикират потребност от постижения.

Другата група изследвани лица регистрирали делово - прагматична мотивация са:

При участниците в изследването в пенсионна възраст, се отчита потребност от принадлежност, повишаване на себеуважението и самооценката.

Една част от изследвани лица със свободни професии, имат потребност от принадлежност, самоуважение и повишаване на самооценката. Другата част от тази категория регистрира потребност от сигурност и постижения.

Едно от изследваните лица индикира мотивация с алтруистична насоченост, с водещи потребности от принадлежност, повишаване на себеуважението и самооценката.

Изложената по-горе мотивационна насоченост може да се определи като благоприятен функционален вариант за конструктивно реализиране на пробационните дейности.

“Мотивацията е важен диагностичен феномен при прогнозирането качеството на активностите на доброволците и на служителите в пробацията. Оптималният вариант на мотивацията е делово-прагматичната, при която голямата ориентация към пробационната дейности се съчетава с изразена лоялност към пробационната структура, адекватни нагласи към клиента и към работата с него в различни ситуации.”/Маджаров 2005 г./ [5]

Получените резултати от психологическата експлорация показват, че кандидатите за доброволци притежават адекватен тип мотивация и имат подходящи нагласи към пробационната институция и клиентите, които ще обслужват.

Заключение

Главната функция на пробацията, като алтернатива на изтърпяването на наказанието лишаване от свобода е да подчертае предимствата на обществото и да компенсира неговите слабости. Това е особено важно по време на резки социални промени и бързо развитие. Тази функция е насочена към привличането на обществени ресурси каквито са доброволците, за да се допълва работата на професионалистите. Използването им активизира участието на общността в процеса на наказателно правораздаване и заздравява връзките на правонарушителите с обществото. По-този начин се намаляват отрицателните им нагласи и се избягва субкултуралният фон на затвора. В този смисъл констатирането на мотивацията в актуалния момент е от съществено значение за формулирането и прилагането на стимулиращи я лостове, защото тя е динамично, бързо променящо се явление. От нея пряко зависи ефективността на широк диапазон от пробационни дейности с клиентите.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бардов, Ив. /2001/. Психологически възгледи за личността, ИК “Кота”, С.
2. Корсини, Р. Дж. /под ред./1998/, Енциклопедия психология, Изд. “Наука и изкуство”, С.
3. Маслоу, Е. /2001/, Мотивация и личност, Изд. “Кибеа”, С.
4. Маджаров, Е., Далакова, Ю., Рангелова М. /1996./, сп.” Затворно дело”бр. 2, “Психологическа експлорация”, С.
5. Маджаров, Е., Шопова, П. /2005/, кн. Проект – Пробационен център гр. Русе – доброволци, Фондация “Републикански институт”, Изд. “Народна култура”
6. Лорд, С /2003/, Кн. Международна конференция – Обмен на опит и успешни модели за развитието на пробацията, “Използване на доброволци в сферата на наказателното съдопроизводство”, Британски съвет България